

Wprowadzenie

Twórca, jako wyłączny kreator dzieła ma zagwarantowane ustawowo¹ prawo do nienaruszalności treści i formy swego utworu. Jest to tak zwane prawo do integralności dzieła, które wchodzi do katalogu autorskich praw osobistych. Autor dzieła nadał mu postać, która jest wyrazem tylko aktu tworzenia, w procesie którego, na skutek osobistych przeżyć, zapatrywań, uczuć, refleksji, powstało dzieło w konkretnym kształcie. Prawo osobiste autora do utworu jest przejawem niegasnącej, niepodlegającej zrzczeniu się lub zbyciu więzi autora z dziełem². Zachowanie postaci utworu nadanego mu przez twórcę jest istotne o tyle, iż podtrzymuje łączącą więź autora ze swym dziełem. Mimo skomercjalizowania wykorzystania utworów, na skutek ustawowych gwarancji ochronnych, utwór nigdy nie może całkowicie oderwać się od swego twórcy i być przedmiotem niczym nie skrzepowanych działań osób trzecich, dostosowujących go do swych potrzeb i gustów.

Niniejsza monografia zajmuje się kwestią dozwolonych z mocy prawa ingerencji w strukturę utworu przez następcę prawnego twórcy. Zgodnie z art. 49 ust. 2 PrAut następcą prawnym nie może czynić zmian w utworze, chyba że zmiany te zostały spowodowane oczywistą koniecznością a twórca nie miałby słusznej podstawy im się sprzeciwić. Zagadnienie to jest szczególnie istotne w odniesieniu do utworów będących materiałami prasowymi prasy drukowanej. Materiały te, z wyłączeniem prostych informacji prasowych, są z reguły utworami. Jako utwory podlegają ochronie w zakresie autorskich praw osobistych, a także ograniczeniu tego prawa z art. 49 ust. 2 PrAut. Stosowanie tego ograniczenia, zwłaszcza w odniesieniu do utworów dziennikarskich, jest niełatwe ze względu na konieczność pogodzenia autorskich praw osobistych twórcy z wieloma innymi interesami podlegającymi ochronie. Wśród nich na pierwszym miejscu należy wymienić rynkowe uwarunkowania wydawcy, obowiązki dziennikarza, w tym szczególnej staranności i rzetelności, ochrony dóbr osobistych osób trzecich, dbałości o poprawność języka, a także zasady rządzące warsztatem dziennikarskim. Jeśli dodamy do tego jeszcze odpowiedzialność za treść opublikowanych materiałów prasowych, którą na równi z autorem ponosi redaktor naczelny i wydawca – rysuje nam się skomplikowany obraz

---

¹ Ustawa z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.).

² Art. 16 PrAut.

relacji i uwarunkowań między różnymi podmiotami, na których interesy wpływa znacznie treść opublikowanego materiału prasowego będącego utworem. W celu pogodzenia tych interesów ustawodawca skonstruował przepis ograniczający prawo osobiste autora do nienaruszalności treści i formy jego dzieła.

Podstawowym celem niniejszego opracowania było dokonanie wykładni art. 49 ust. 2 PrAut wraz z dookreśleniem zakresu stosowania przesłanek „oczywistej konieczności” i „słusznej podstawy” do sprzeciwu” ze strony twórcy w odniesieniu do utworu publikowanego w prasie drukowanej. Tylko zmiany spowodowane oczywistą koniecznością – przy braku słusznej podstawy do sprzeciwu ze strony twórcy – mogą być dokonywane przez następcę prawnego bez zgody twórcy. Wyjaśnienia i analizy wymagało zatem ustalenie, czy oczywista konieczność będą stanowiły: błędy w warsztacie dziennikarskim, błędy ortograficzne i interpunkcyjne, ingerencje w strukturę języka wypowiedzi, standardy redaktorskie przy dokonywaniu korekty redakcyjnej. Słuszna podstawa do sprzeciwu z kolei nastąpi gdy zmiany przekroczą zakres oczywistej konieczności i zostaną tym samym naruszone autorskie prawa osobiste twórcy. Wobec istnienia przepisu ograniczającego należało w tym celu ustalić kryteria naruszenia autorskich praw osobistych twórcy, a także określić jakie dobra osobiste twórcy naruszy niedozwolona ingerencja w substrat dzieła.

Określenie okoliczności stosowania normy z art. 49 ust. 2 PrAut jest głównym celem tej rozprawy, jednak przy analizie zagadnienia pojawiło się szereg kwestii cząstkowych, które musiały być podjęte. Wśród nich wyjaśnienia wymagało: zagadnienie korzystania z utworu bez pisemnej umowy zawartej w formie pisemnej – w kontekście stosowania normy ograniczającej; zagadnienie zgody twórcy na zmiany oraz forma udzielenia owej zgody, możliwość zastrzeżenia przez twórcę prawa do akceptacji wszelkich zmian, kwestia zakazu dokonania jakichkolwiek ingerencji w utwór, także tych spowodowanych „oczywistą koniecznością”, kwestia stosowania normy ograniczającej do utworów zależnych, zagadnienie wprowadzenia zmian w kontekście powstania utworu zależnego, wpływ gatunków dziennikarskich na zakres wprowadzania zmian w dziele, zagadnienie wyłączenia bezprawności naruszenia autorskich praw osobistych poprzez naruszenie integralności dzieła, rozstrzygnięcie, komu przysługują prawa podmiotowe do dzieła w odniesieniu do uprawnienia ograniczającego z art. 49 ust. 2 PrAut, stosowania ograniczenia z art. 49 ust. 2 PrAut do utworów, których autorskie prawa majątkowe wygasły; kwestia odpowiedzialności prawnej za przekroczenie zakresu ograniczenia.

W toku rozwiązywania przedmiotowych zagadnień pojawiło się szereg problemów z zakresu prawa prasowego, mających niewątpliwie znaczny wpływ na zakres stosowania przepisu ograniczającego, takich jak: szczególna staranność redaktora dokonującego redakcyjnego opracowania utworu, szczególna staranność dziennikarza-autora, kwestia dokonywania zmian w treści sprostowania i odpowiedzi, realizacja podstawowych obowiązków dziennikarskich

a ich wpływ na treść dzieła a także obowiązek odpowiedniej korekty dzieła przez uprawnionych redaktorów (np. kwestia występowania w dziele treści naruszających cudze dobra osobiste i zasad możliwości ich eliminowania z tekstu dziennikarza).

Poruszana w opracowaniu tematyka nie została w doktrynie szczegółowo omówiona. Racjonalne stosowanie przepisu ograniczającego – w oparciu o wypracowane reguły wynikające w szczególności z wykładni celowościowej i funkcjonalnej, nieliczne aczkolwiek bardzo przydatne orzecznictwo, a także praktyka postępowania i dokonana w stosunku do niej subsumcja – pozwoliły dookreślić obiektywne zasady i okoliczności stosowania art. 49 ust. 2 PrAut w odniesieniu do utworów publikowanych w prasie drukowanej. Zadanie to nie było łatwe z uwagi na niewielką literaturę dotyczącą przedmiotu dysertacji, nieliczne orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz skomplikowane relacje pomiędzy autorem a redaktorem (wydawcą). Spory między nimi występujące kończą się najczęściej ugodami ze względu na fakt, iż są to strony ze sobą współpracujące i od siebie w pewnym sensie zależne. Jednak właśnie dlatego należało problem dozwolonej i niedozwolonej ingerencji w utwór dziennikarski poddać szczegółowej analizie, co – mam szczerą nadzieję – przyczyni się do poprawnej relacji między autorem i redakcją w procesie dostosowywania utworu do potrzeb i zadań publikacyjnych prasy drukowanej, a także pozwoli lepiej zrozumieć zasady rządzące przepisem ograniczającym prawo do integralności dzieła.

Katarzyna Błeszyńska